

Prof. univ. arh. **HORIA TEODORU**

Bucuria de a vedea, după o întrerupere de un sfert de veac, reapariția Buletinului Monumentelor istorice, nu ar fi deplină — cel puțin pentru foștii lui colaboratori — dacă publicația de față n-ar cuprinde și câteva gânduri despre cel ce a fost istoricul Nicolae Iorga, președintele Comisiei Monumentelor Istorice începând din anul 1923 și ale cărui nenumărate articole, comunicări și cronici publicate în Buletin alcătuiesc o neprețuită contribuție la cunoașterea trecutului istoric al țării noastre.

Parcurgând acum paginile Buletinului sîntem cuprinși de admirație pentru neîntrerupta și bogata participare a marelui învățat mai ales cînd ne gîndim că aceasta nu reprezenta de cît o foarte mică parte din prodigioasa lui activitate istorică și literară: bibliografia cuprinsă în volumul de închinare cu prilejul vîrstei de 60 de ani numără o mie de titluri.

De fapt, s-ar putea spune că în domeniul acesta al valorificării monumentelor — simboluri ale unui trecut de muncă, luptă, și frumos — N. Iorga a fost totdeauna prezent. Și, anunțînd parcă activitatea Buletinului, publică cu un an înainte, în Floarea Darurilor, o descripție a bisericii din Bălteni — articolul va reapărea în una din fasciculele primului an al tinerei reviste.

Pe lîngă studii de mare amploare cum ar fi acela relativ la castelele occidentale din România, sau acela despre reprezentarea evangheliștilor în arta română și în școala ciprioto-valahă, sau despre artele minore în România, nu este ramură de activitate artistică — arhitectură, sculptură în piatră sau în lemn, pictură în frescă sau în alte tehnici, broderii, miniaturi, argintărie etc., pe care să nu le fi cercetat pe tot cuprinsul țării. A găsit oricînd timpul și energia de a se osteni iscodind drumuri prea puțin bătătorite și văi îndepărtate pentru a culege de pretutindeni chiar și cele mai modeste însemnări, semnănd în același timp, cu o rîvnă neîntreruptă, realizările arhitecturale sau picturale cercetate și îmbogățind în felul acesta cunoașterea cît mai completă a patrimoniului nostru național.

Grație neîntreruptei sale activități ni s-au păstrat însemnări despre inscripții astăzi deja dispărute, cum ar fi, de exemplu, aceea referitoare la un pridvor necunoscut, adăugat în fața bisericii Colțea din București (inscripție spulberată de suflul bombardamentelor din 1944).

În 1922, la Paris, apare frumosul volum bogat ilustrat cu clișeele Buletinului — „L'Art roumain du XIV-ème siècle“, cu subtitlul „Description et documentation historique“. Rod al unei pasiuni ce căuta să facă cunoscut, pretutindeni unde era posibil, acel tezaur

de cîteva secole de gîndire echilibrată și gust de artă, volumul a reunit în paginile lui încă un colaborator al Buletinului.

Tot el, în anii 1930 și 1937 a adăugat publicațiilor Comisiei Monumentelor Istorice albumele atît de frumos ilustrate ale portretelor domnilor și doamnelor române după frescele contemporane, după broderii, stampe, monezi.

În multe din scrierile sale se oglindește grija ce trebuie avută pentru păstrarea neștirbită a patrimoniului nostru artistic. Are cele mai aspre cuvinte pentru lucrările de restaurare făcute cu nepricepere. Amestecul unor tehnicieni nepregătiți, care în anii ce au urmat imediat primului război mondial au stricat mai mult decît au îndreptat în Transilvania prețioase monumente, este înfierat cu o gravitate lapidară: „Statul cel nou a risipit isprăvi de artă a vechilor țărani români fără stat“; iar luminoasa sa concepție asupra acestor lucrări de restaurare este precizată în cele cîteva cuvinte cuprinse în unul din necrologurile sale — adevărate piese de antologie — scris la moartea ing. Grigore Cerchez, în care vorbește de meritele cîștigat de acesta, „în opera grea a păstrării celui mai scump tezaur de artă, (Biserica Domnească de la Argeș n.n.) pe cînd monumentele noastre erau lăsate capriciului unor străini nepregătiți și neînțelegători, reparînd prin dărîmarea și adăugînd elemente ieșite din închipuirea lor, el a afirmat cu hotărîre principiul că datoria noastră este numai de a conserva consolidînd“.

Dar marea sa iubire și înțelegere pentru trecutul nostru artistic și monumental nu au fost luate în seamă, nefiind sprijinite cum s-ar fi convenit și, cu toate protestele sale, cele mai frumoase și prețioase vestigii erau lăsate să se ruineze.

Nu în vremea sa s-ar fi putut readuce în forma lor originală cele două caturi boltite și construite din piatră de talie atît în interior cît și spre exterior ale casei monumentale a lui Udriște Năsturel din Herești, nu atunci s-ar fi dispus de sumele necesare pentru ansamblul de la Constanța și Histria, pentru consolidarea turnului de apărare de la Gura Humorului, pentru refacerea — după incendiu — a halelor negustorilor din Brașov, pentru consolidarea și păstrarea în formele lor originale ale semețelor biserici de lemn din Maramureș — mărturii ale viguroasei noastre arte populare —, pentru restaurarea cetăților din Alba Iulia, Făgăraș și a cetății țărănești din Cîlnic, a culei din Măldărești, a Tiparnicei, lui Dosoftei, a impresionantei cetăți a Neamțului și atîtea și atîtea alte lucrări minunate de conservare și restaurare, lucrări care ar fi răspuns idealurilor marelui istoric și iubitor de artă care a fost Nicolae Iorga.